

Suurteos Suomen lappalaisista.

T. I. ITKONEN: **Suomen lappalaiset vuoteen 1945** I—II. I osa: VII + 589 s. 358 tekstikuvaa, 2 väriliitettä ja 8 kartaketta. II osa: 631 s. 84 tekstikuvaa ja 7 kartaketta. WSOY. Porvoo—Helsinki 1948.

Jo n. 300 vuoden aikana on Suomen lappalaisista kirjoitettu lukuisia kuvauksia ja tutkimuksia, mutta yhtenäinen lappalaismonografia meiltä on tähän asti puuttunut siitäkin huolimatta, että lappalaiskulttuuri kaikessa omalaatuisuudessaan ja värikkyudessaan on osoittautunut mitä kiitollisimmaksi tutkimuskohteeksi. Ei siis voi olla salaamatta illoaan nyt, kun vihdoinkin näkee toht. Itkosen kirjallaan »Suomen lappalaiset vuoteen 1945» poistaneen tämän aukon, ja, mikä parasta, tosiaan kunnollisella tavalla: julkaisemalla jyrkän, perinpohjaisen teoksen, joka on laajin kaikista suomalais-ugrilaisen kansatieteen alalla ilmestyneistä yhtä kansaa koskevista ja yhden henkilön kirjoittamista monografioista.

Lappalaisia kuvatessaan T. I. Itkosen tiedetään liikkuvan tukevalla kamaralla. Nuoruudestaan saakka hän on päässyt perehtymään Lapin elämän eri puoliin ja myös lapin kielen murteisiin — teos sisältääkin tuhansia lapinkielisiä termejä. Jo aiemmin on hänen kynästään lähtenyt suuri määrä Lappia koskevia kansa- ja kielitieteellisiä tutkimuksia, ja kun hän lisäksi tuntee hyvin muunkin Lapin-kirjallisuuden, hänellä on ollut kyllin edellytyksiä teoksensa luomiseen. »Suomen lappalaiset» sisältää siten kaikki alat, mitä kansatieteelliseltä monografialta laajimmassa mielessä voidaan vaatia. Pikainen silmäys teoksen 39 luvun otsikkoihin antaa tästä selvän kuvan: aloitetaan luonnonsuhteita kuvailemalla, sitten tehdään selkoa maasto- yms. termeistä, siirrytään historian, hallinnon ja käännytystyön kuvaamiseen, kerrotaan edelleen antropologiasta ja luonteesta. Lapin kielestä on 16-sivuinen, selkeä luku, minkä jälkeen seuraa perinpohjainen esineellisen kansatieteen kokonaisuus. Elinkei-

noja — kalastusta, metsästystä, maataloutta ja varsinkin poronhoitoa — kuvataan laajasti.

Rakennuksia koskeva luku käsittelee ihmissuojat havumajasta vaate- ja turvekotaan ja tupaan asti, toisaalta taas säilytyspaikat oksikkaasta puunkärväästä »niliin», jalka-aittaan ja pitkään porolatoon saakka. Puvuista kuvaillaan erikseen vanhat nahkaiset ja myöhemmät kankaiset pukimet, esittäen lukuisia vertauskohtia vastaaviin arktikkojen pukuihin. Huomiota herättää laaja, 60-sivuinen tekniikalle omistettu luku, jollaista tuskin missään kansatieteellisessä teoksessa on tähän mennessä nähty. Varsinkin eri puulajien käyttö on selitetty tarkasti — onkin suuri ero materiaalin saannissa metsä- ja tunturi-Lapin välillä. Jonkinlaista tautologiaa voi panna merkille sikäli, että »Kulkuneuvoissa» käsitellään suksien, ahkioiden, rekien ja veneiden kehitys ja käyttö, »Tekniikassa» taas näiden esineiden valmistustapa, jolloin ei aina ole voitu välttää samojen asioiden toistoa.

Vielä kohtaamme sellaisia otsikkoja kuin »Kauppa», »Yhteiskunta», »Suku», »Mytologia ja myöhempi taikausko» (lyhennelmä tekijän muutama vuosi sitten saksan kielellä ilmestyneestä, laajasta tutkimuksesta), »Leikit, voimannäytteet ja ajanvietot», »Taudit ja parannustavat», »Mittayksiköt», jopa 50-sivuinen »Kansantieto». Kaikkialla tekijän asiantuntemus on varmaa, ja monet vähäpätöisiltä tuntuvat detaljitiedotkin sulautuvat kerrontaan mielenkiintoisesti ja luontevasti. Tekijän tyyli ei pyri olemaan liian tieteellisyyden rasittamaa, ja sen tähden teosta saat-
taa suositella myös Lapin asioista kiinnostuneelle maallikolle.

Yleensä esitys on kuvailevaa, mutta usein saadaan nähdä myös historiallisia perspektiivejä, joiden yhteydessä tekijä joutuu ilmaisemaan omankin kantansa eräihin Lapin-tutkijoita askarruttaneisiin probleemeihin. Niitä ovat esim. lappalaisten ja heidän kielensä alkuperä, peuran kesytys, poronhoidon ja talvikulkuneuvojen kehittyminen, yhteiskuntalaitoksen synty, seitauskon alku. Viimeinen luku koskettelee lappalaisen kulttuurin alkuperää; tiivistettyä ryhmittelyä käyttäen siinä luodaan katsaus lappalaiskulttuurimme eri kansoilta saamiin vaikutteisiin, mm. kielitieteen apua käyttäen. — Teoksen arvoa lisäävät vielä suuresti sadat valokuvat ja kartakkeet, erittäin tarkka, 24 petiittisivua käsittävä hakemisto ja Suomen lappalaisia koskevan tärkeimmän kirjallisuuden luettelo. — Painovirheitä tuntuu olevan varsin vähän teoksen kokoon katsoen.

»Suomen lappalaiset vuoteen 1945» on, voinee sanoa, suomalais-ugrilaisen kansatieteen tutkimuksen kulmakiviä. Tämä luotettava monografia on niitä, joihin yhä uudestaan tullaan palaamaan ja jonka tietoaarteistoa tulevaisuudessakin varmasti runsain määrin käytetään hyväksi. Jos verrataan toht. Itkosen teosta muihin lappalaismonografioihin, joita ovat Leemin (norjanlappalaisista 1767), von Dübenin (ruotsinlappalaisista (1873) ja Haruzinin (kuolanlappalaisista 1890), täytyy sanoa, että nämä ovat monissa kohdin aivan vanhentuneita. Jos olisi kirjoitettava kaikkia lappalaisia käsittelevä yleisesitys, pitäisi ensinnä saada aikaan kolme uutta erikoismonografiaa. Siinä on työtä naapurimaidemme lappologeille.

ALBERT HÄMÄLÄINEN †